

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Випуск 32

Ужгород-2014

УДК 371; 378; 364
ББК 88.8

**Науковий вісник Ужгородського національного університету:
Серія «Педагогіка. Соціальна робота». - № 32**

Редакційна колегія

- Головний редактор: **Козубовська І.В.**
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи УжНУ*
- Заступник головного редактора: **Бартош О.П.** кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціології і соціальної роботи УжНУ
- Відповідальний секретар: **Опачко М.В.** кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки УжНУ
- Члени редколегії: **Шандор Ф.Ф.** доктор філософських наук, професор, проректор з
науково-педагогічної та виховної роботи ДВНЗ «УжНУ»
Поліщук В.А. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
*соціальної роботи Тернопільського національного педагогічного
університету ім.В.Гнатюка*
Поліщук Ю.Й. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
*соціальної педагогіки Тернопільського національного педагогічного
університету ім.В.Гнатюка*
Гвоздяк О.М. кандидат педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри німецької філології ДВНЗ «УжНУ»
Росул В.В. кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
педагогіки ДВНЗ «УжНУ»
Староста В.І. доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки
ДВНЗ «УжНУ»
Товканець Г.В. доктор педагогічних наук, професор, завідувач
*кафедри педагогіки й методики дошкільної та початкової освіти
Мукачівського державного університету*
Букач М.М. доктор педагогічних наук, професор, *Миколаївський
національний університет ім. В.О.Сухомлинського.*

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
протокол №6 від 27 листопада 2014 року*

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
з педагогічних дисциплін, затвердженого постановою
Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 року.

ЗМІСТ

Акуленко Ірина. ШЛЯХИ НАБУТТЯ ДОСВІДУ МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТАМИ МАТЕМАТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	9
Алексєєнко Ірина. РЕАЛІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОГО КОМПОНЕНТУ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ).....	12
Балагур Леся, Діденко Олександр. СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ.....	15
Барна Христина. ПРИРОДА ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА.....	18
Бескорса Олена. ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	20
Бичок Алла. ГОВОРІННЯ ЯК МЕТА І ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ МІЖКУЛЬТУРНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	22
Браніцька Тетяна. КОНФЛІКТОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ.....	25
Бредіхін Володимир. ВНУТРІШНЯ ПОЗИЦІЯ СТУДЕНТА ТА ПРОФЕСІЙНА САМОВИЗНАЧЕНІСТЬ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЇ.....	28
Брижак Надія. МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ.....	29
Василенко Олена. ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ АБІТУРІЄНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ТЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ.....	32
Ващенко Олена. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	34
Велущак Марина. ВИМОГИ РИНКУ ПРАЦІ США ДО ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ.....	37
Вербицька Вікторія. ПРОБЛЕМИ СИСТЕМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	39
Вовканич Маргарита. САМОСВІДОМІСТЬ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКА.....	41
Волкодав Тетяна. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	43
Волошина Ірина. ПОЛІКУЛЬТУРНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФОЛЬКЛОРИСТІВ (НА ПРИКЛАДІ США).....	46
Гайдамашко Ірина. ТРЕТИРУВАННЯ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ПРИЧИНИ ЙОГО ВИНИКНЕННЯ.....	49
Гвоздецька Богданна. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ МЕШКАНЦІВ ПОГРАНИЧЧЯ ЗАХІДНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ ЯК ПРОЯВ ПОГРАНИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	51
Гнидюк Олександр. СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ.....	54
Годованець Наталія. ЗАСТОСУВАННЯ ПРЯМОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	57
Головня Вячеслав. НОВИЙ ЕТАП У ГРАФІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	59
Гомонюк Олена. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ.....	62
Горішна Надія. ОСОБЛИВОСТІ СПОЖИВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	65
Дацків Ірина. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЖІНОК У ЗАКАРПАТТІ (1919 -1939 рр.).....	68
Диховичний Олександр, Дудко Анна. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯКОСТІ ТЕСТІВ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ.....	73
Іванова Вікторія. ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА В КОЛЕКТИВІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	78
Калаур Світлана. ПОТЕНЦІАЛ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	81

6. Лісова Т.е. Моделі та методи сучасної теорії тестів / Т.В.Лісова. - Ніжин: Видавець ПП Лисенко ММ., 2012. -112 с.
7. Челышкова М.В. Теория и практика конструирования педагогических тестов / Марина Борисовна Мельникова. - М.: Логос, 2002. - 431 с.
- а. Крокео Л.. Алгина Дж Введение в классическую и современную теорию тестов. / под общей ред. В.И.Звонникова и М.Б.Челышковой. - М : Логос. - 2012.-668 с.
9. Кухар Л.О. Конструювання тестів. Курс лекцій: навч. посіб. /Л.О. Кухар, В.П.Сергієнко. - Луцьк, 2010. - 182 с.

В статье исследован один из актуальных вопросов в области компьютерного тестирования - вопрос качества тестов. Авторами на основании методов классической теории тестов (КТТ) и Item Response Theory (IRT) в статье [1] была предложена методика такого анализа. В данной работе рассмотрено применение вышеупомянутой методики. В качестве контрольного примера использован компьютерный тест на тему «Дифференциальное исчисление функций одной переменной», который был проведен для студентов первого курса НТУУ «КПИ». Данная методика в дальнейшем может быть использована для совершенствования системы тестирования по высшей математике в НТУУ «КПИ», а также, возможно, в других учебных заведениях.

Ключевые слова: тестирование по высшей математике, анализ тестовых заданий, анализ теста в целом, латентные параметры, характеристические кривые заданий, характеристические кривые уровней задний, IRT-модели,

The present paper studies one of the pressing questions in the area of computerized testing is question of tests quality. Authors put forward the methodology of such analysis on the basis of the methods of the classical test theory (КТТ) and Item Response Theory (IRT) in the paper [1]. In this paper the application of the above methodology is considered. As a case in point computerized test on "Differential calculus of functions of one variable" is used. The test was administered for the First-year students of Faculty of Radio Engineering and Institute of Telecommunication Systems of NTU "KPI". Later on this methodology can be used to improve the system of testing in higher mathematics at NTU "KPI" and possibly at other educational institutions.

Key words: testing in higher mathematics, analysis of test items, analysis of the test, latent parameters, item characteristic curves, characteristic curves of item levels, IRT-modek

УДК 37.035.91-053.4

ПРОБЛЕМА ЛІДЕРСТВА В КОЛЕКТИВІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Іванова Вікторія Вікторівна
м.Мукачево

В статті визначено актуальність даної проблеми, проаналізовані підходи науковців до розуміння сутності поняття лідерства: розглядається неформальне лідерство на рівні малої соціальної групи - групи дітей старшого дошкільного віку; виділені базисні характеристики дитячого лідерства, визначено специфіку лідерства в дошкільному дитинстві, а також розглянуто сутність особистісних рис (комунікативні вміння, ініціатива і старанність, самостійність і самооцінка), що складають лідерський потенціал, і їх значимість для лідера-дошкільника.

Ключові слова: лідер, лідерство, дошкільник, лідируюча особистість, лідерський потенціал, ініціативність, самостійність, самооцінка.

В статье определена актуальность данной проблемы, проанализированы подходы ученых к пониманию сущности понятия лидерства; рассматривается неформальное лидерство на уровне малой социальной группы - группы детей старшего дошкольного возраста; выделены базисные характеристики детского лидерства, определена специфика лидерства в дошкольном детстве, а также рассмотрена сущность личностных качеств (коммуникативные умения, инициатива и усердие, самостоятельность и самооценка), составляющих лидерский потенциал, и их значимость для лидера-дошкольника.

Ключевые слова: лидер, лидерство, дошкольник, лидирующая личность, лидерский потенциал, инициативность, самостоятельность, самооценка.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку нашого суспільства та становлення ринкової економіки успіх кожної людини залежить від уміння працювати в умовах конкуренції: швидко реагувати на зміни, аналізувати інформацію і прогнозувати подальший хід подій, приймати відповідні рішення та діяти згідно ним. Розвиток соціальної активності, лідерської цілеспрямованості необхідно починати вже в дошкільному дитинстві. Саме в цей період закладається фундамент майбутньої особистості, розвиваються різноманітне ставлення до людей, різних видів діяль-

ності, самого себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема лідерства привертала увагу представників різних напрямків на протязі багатьох століть. В таємницю цього явища намагалися проникнути Конфуцій, Аристотель, Платан, Н.Уакіавеллі, Г.Льбон, Г.Тард, М.Вебер, Г.Лассуелл, З.Фрейд і багато інших.

Поняття «лідерство» розглядається в психолого-педагогічній літературі як соціально-психологічний феномен, що відноситься до динамічних процесів в малій групі. Лідер визначається як високоавторитетна особистість, за якою група визнає право приймати відповідальні рішення в значущих для неї ситуаціях; особистість, реально зображає центральну роль в організації спільної діяльності та в реалізації взаємин у групі. Лідерство розглядається як відношення домінування і підпорядкування, впливу і спрямування, субординації, імперативності в системі міжособистісних відносин в групі; як здатність приймати відповідальні рішення, переконувати інших людей прагнути до певних цілей, визначати ціннісне поле розвитку; як процес мобілізації послідовників на досягнення результату в вибраному напрямку і як прийоми, що дозволяють привести послідовників до досягнення результату [8].

У статті йтиметься про неформальне лідерство на рівні малої соціальної групи - групи дітей старшого дошкільного віку.

Мета статті - здійснити теоретичний аналіз проблеми дитячого лідерства і виявити загальні особистісні риси, що складають лідерський потенціал дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічних досліджень Т.В.Антонової, Л.В.Артемової, Є.А.Аркіна, Н.В.Давидович, А.С.Залужного, Я.Л.Коломінського, Е.М.Кульчицької, Л.І.Лісної, В.С.Мухіної, О.О.Папір, Т.А.Репіної, А.А.Рояк, Т.В.Сенько, О.О.Смірної, Р.А.Смірної, Р.К.Терещук, Л.І.Уманського, дозволяє виявити, шр в дитячому колективі, як і в дорослому, картина взаємовідносин досить складна і неоднозначна. До одних однолітків дошкільнята ставляться з симпатією і прагнуть до них, інших - цураються [8; 10; 11; 12; 14].

Очевидним є той факт, що вже в об'єднаннях дітей дошкільного віку існує диференційоване ставлення дітей один до одного, через що простежується статусна ієрархія. Чим вище міжосо-

бистісний статус дитини, тим сильніше її психологічний вплив на членів групи [6; 8; 12]. До дітей, які мають сприятливий і несприятливий статуси, спостерігається різко протилежне ставлення з боку однолітків.

У нашому розумінні, лщер-дошкільник - це насамперед активна, ініціативна особистість, яка здатна змінити зовнішню ситуацію і координувати діяльність інших, організувати і повести їх за собою.

У дітей-лідерів розвинене прагнення виконувати найбільш активні ролі в іграх, бажання керувати діяльністю однолітків, давати вказівки. Між лідером і послідовниками-однолітками спостерігаються відносини співпраці, залежності, а іноді й суперництва. Однолітки прагнуть досягти дружніх, доброзичливих взаємин з лідером, для чого змушені займати підлегле, залежне від лідера становище, тобто схильні поступатися, погоджуватися з думкою лідера, враховувати його бажання, поблажливо ставитися до прояву грубості, до помилок. Діти, як правило, заздять лідерам.

Домінування, як і підпорядкування, може носити позитивний чи негативний характер. Позитивне домінування характеризується доброзичливим ставленням до однолітків, умінням допомогти, у виконанні спільного завдання - похвалити, підтримати, пояснити, якщо у товариша щось не виходить; у дітей цієї групи досить яскраво виражені організаторські здібності. Діти, яким властиво негативне домінування, відрізняються задикуватістю, проявом агресивності, прагненням змусити виконати свою вимогу, підкорити собі інших дітей [13].

Результати дослідження Т.В.Сенько свідчать про те, що діти з переважанням в поведінці негативних форм домінування і підпорядкування матимуть несприятливе становище в групі однолітків, низьку успішність в міжособистісній взаємодії. Діти з переважанням в поведінці позитивних і негативних форм підпорядкування матимуть більш високий статус і більш успішно взаємодіятимуть з однолітками. Діти з переважанням в поведінці позитивних форм підпорядкування викликають велику симпатію у однолітків, ніж дгги другої підгрупи, і найчастіше попадають в категорію «люблених». Найбільш висока успішність в міжособистісній взаємодії, і, відповідно, найбільш високий статус - статус лідера - характерний для дітей з переважанням в поведінці позитивних форм домінування [12; 13].

Різко негативне ставлення з боку однолітків спостерігається до дітей, які мають статус «нехтуючі». Проблемам соціальної ізоляції дітей присвячені дослідження Л.Н.Галігузової [3]. Причин, в силу яких дитина є «знехтуваним», багато, наслідок один - соціальний розвиток здійснюється не повноцінно [16].

Чим більш нестерпне становище, тим більш ґрунтовні заходи вживає дитина для захисту від безпорадності та принижень. Як правило, індивід використовує чотири основних засоби захисту: завоювання любові лідера, підкорення лідеру, досягнення власної влади і реакцію відсторонення [16].

Категорії лідерів і аутсайдерів нечисленні (2-3 людини), але саме вони визначають мікроклімат в групі, і специфіка відносин до цих дітей прямо протилежна не тільки з боку однолітків, а й з боку педагогів. В дослідженнях І.Я.Коломінського, Т.А.Репіної, Р.К.Терещук та ін. встановлено, що педагоги самі не люблять дітей, що мають статус «нехтуючий» або «неприйнятний». Порівняно з рештою дітей, до «знехтуваних» педагоги ставляться суворіше і критичніше оцінюють продукти їхньої праці [6,11].

В процесі досліджень Я.Л.Коломінський [6] виявив цікавий факт. Для того, щоб завоювати сприятливе положення серед однолітків і педагогів, дитині необхідно володіти багатьма позитивними якостями; для того ж, щоб потрапити в число ізольованих дітей, їй часто достатньо володіти однією-двома негативними рисами.

Вивчаючи взаємини дітей, А.С.Залужний запропонував типологію лідерів, яких поділив на ситуативних і постійних. Він критикує положення про те, що деякі діти «від природи» не здатні до лідерства. Він вважає, що лідером може бути і буває в дійсності при відповідних умовах кожна дитина, зараз одна, в наступний момент інша і т.д [4].

У психології завжди була актуальна проблема «еталонного набору» особистісних рис лідера. Дослідники протягом багатьох

років намагаються визначити набір особистісних характеристик, необхідних і достатніх для лідерства в різних вікових періодах, в різних соціальних групах і т.д. Так, професор Є.А.Аркін, вивчаючи взаємовідносини дітей в дитячому садку, вказував, що дитячі лідери іноді більшою мірою, ніж педагогічний персонал, задають тон життя дітей у дитячих садках. Авторитет лідера і сила його впливу часто перевершують вплив дорослих. Є.А.Аркін зазначав, що дитина не тому стає лідером, що його полюбила маса, а маса полюбила його за те, що він став її лідером: сила лідера полягає в тому, що він «живить» дитячу активність і сам «харчується» нею. Основною якістю дитини-лідера ЄААркін вважав ініціативність **Ш.**

Основними особистісними рисами дитини-лідера А.С.Залужний вважав активність, досвідченість, високий рівень розумового розвитку. Дитина з високим рівнем розумового розвитку проявляє себе як ініціативний лідер, якого інші діти вважають за краще вибирати в якості партнера по іграх і заняттях. [4]. Також в дослідженні Т.В.Сенько встановлено, що діти старшого дошкільного віку з високою та середньою успішністю в індивідуальній пізнавальній діяльності, як правило, мають сприятливе положення в групі - входять до категорії «лідери» або «відається перевага». Разом з тим Т.В.Сенько відзначає і той факт, що діти з високою успішністю в пізнавальній діяльності іноді потрапляють і в категорію «неприйнятих». Ґрунтуючись на аналізі даних з проблеми ставлення дітей до більш інтелектуально розвинених однолітків, Т.В.Сенько відзначає, що статус цих дітей залежить і від особистісних особливостей, і від поведінки, але багато в чому визначається цілями, завданнями спільної діяльності, її успішністю, ціннісними орієнтаціями групи. Тому в якихось групах (або у окремих її членів) діти з високим рівнем інтелектуального розвитку користуватимуться симпатією і будуть популярними, а в інших-ні [13].

Дослідження В.Н.Давидович, Л.І.Уманського, Г.П.Щедровицького об'єднує спільна думка, що лідерство виникає на реальному ґрунті організаторської активності в різних сферах групової життєдіяльності. Л.І.Уманський [16] класифікує лідерів за сферами діяльності (лідер-нахтеник, виконавець, організатор, емоційний лідер), за стилем спілкування (авторитарний, демократичний), за характером діяльності (універсальний, ситуативний). Автор показав, з одного боку, різноманіття видів лідерства, відповідно до кожної сфери життєдіяльності фупи, а з іншого - сполучваність різних видів лідерства у окремих особистостей.

Існує й інший напрямок робіт, в яких аналізується дитяче лідерство з точки зору потреби дітей в спілкуванні та ступеня задоволення цієї потреби. Роботи Т.В.Антонової, Є.І.Кульчицької, В.С.Мухіної, РАСмірної базуються на положенні М. ІЛісної про те, що в основі формування міжособистісних відносин лежить задоволення комунікативної потреби, яка являється однією з провідних соціогенних потреб особистості [8; 9; 10; 14]

По тому, що виділяє дитина в образі популярного однолітків, можна судити про її потреби. Між потребою і вибірковою зв'язок двосторонній: наявність потреби призводить до появи вибіркової, а вибірковість вказує на те, що потреба є і задовольняється об'єктом вибіркового ставлення. В ході експериментального дослідження Р.К.Терещук отримала підтвердження гіпотези про те, що популярність дитини в групі однолітків пов'язана з її здатністю адекватно задовольняти наявну у них потребу в спілкуванні. Задоволення потреби завжди супроводжується позитивними емоціями.

В дослідженнях О.О.Смирної й Є.В.Калягіної [14] доведено, що в основі лідерства дошкільнят лежить не розвиток інтелекту, не вольові якості і не організаторські здібності, а насамперед емоційне ставлення до однолітків, яке проявляється в чуйності, доброти, дружелюбності, емпатії, взаємодопомозі, емоційності, умінні домовлятися, умінні поступитися. Вони розглядають їх як додаткові, супутні ігровим, пізнавальним і комунікативним здібностям дитини-лідера.

Я.Л.Коломінський припустив, що вибір бажаного товариша дитина здійснює шляхом порівняння образу однолітків з наявним у нього ідеалом [6]. Своєрідний на кожному віковому етапі еталонний зразок, або «ідеальна модель», формується у дитини в

процесі трансформації пропонується до неї вимог у вимоги, які вона адресує ровесникам. У психологічній літературі є відомості, які підтверджують вплив ідеалів на оцінку дітьми своїх однолітків. Дана точка зору можлива, хоча і не доведена на сьогоднішній день. Крім того, вона реальна для дітей шкільного віку. Визначення ж підстави лідерства в дошкільній групі вимагає іншого підходу, так як важко уявити собі, щоб діти в дошкільному віці мали чіткі ідеали, та ще й застосовували їх для оцінки товаришів.

Аналіз досліджень, присвячених дитячому лідерству, показує, що в основу цього явища вчені ставлять найрізноманітніші особистісні характеристики: високий рівень прояву ініціативи і старанності, високий рівень розумового розвитку, організаторська активність в різних сферах групової життєдіяльності, успішність протікання спільної ігрової або конструктивної діяльності, здатність задовольняти комунікативну потребу ровесників, високий рівень розвитку моральних якостей особистості.

Незважаючи на настільки широкий і далеко не повний перелік виділених особистісних рис лідера, не визначена чітка цілісна характеристика особистості лідера-дошкільника. Трудність полягає в тому, що чим вище по своєму розвитку група, тим більш складний і ширший набір особистісних характеристик потрібно для опису її лідера. На наш погляд, П.П.Блонський чітко і коротко визначив причину лідерства окремих особистостей. «Лідер, - вказує П.П.Блонський, - являє собою в загальному ніби квінтесенцію характерних якостей даного колективу, тобто лідер в значній мірі володіє тими якостями, які для даного колективу є ідеальними. Це одна з основних причин, чому він лідер» [2].

На основі суміщення позитивних сторін теорій лідерства - теорії «великої людини», «ситуаційної» теорії та теорії «визначальної ролі послідовників» - А.А.Крилов формулює наступне визначення лідерського потенціалу. Лідерський потенціал - це сукупність психологічних якостей, відповідних потребам групи і найбільш корисних для вирішення проблемної ситуації, в яку ця група потрапила.

Ми пропонуємо формулювання визначення даного поняття, яке відображає нашу точку зору на його сутність. Лідерський потенціал - це системна єдність природних і набутих характеристик особистості, обумовлена віковим періодом, що дозволяє виявляти оптимальну ступінь активності в життєдіяльності колективу і сприяє успішному самовираженню і самореалізації особистості на даному віковому етапі. Ефективність поведінки лідера залежить від ступеня розвитку лідерського потенціалу.

Слід зазначити, що лише в дослідженнях Л.Коломінського, В.С.Мухіної та ТАРєпіної зазначається значимість фізичних достоїнств і зовнішньої привабливості для лідера [6, 10, 11]. З нашої точки зору, можливість дитини бути лідером визначається його психофізіологічним розвитком. Лідер виконує функції ініціатора, організатора, натхненника, наставника, отже, йому, в першу чергу, необхідно мати сильну нервову систему, витривалість, енергійність, фізичну силу, оптимальний рівень здоров'я. Лідерам будь-якого віку властиво проявляти високу ступінь загальної поведінкової активності.

Високий ступінь активності здатні проявляти індивіди, які володіють міцним здоров'ям і сильним типом темпераменту. Найбільш важливе значення для лідерства в структурі темпераменту має компонент, що позначається як загальна психічна активність індивіда. Сутність цього компонента полягає головним чином в тенденції особистості до самовираження, ефективного освоєння і перетворення дійсності. При цьому напрямом, якістю і рівнем реалізації цих тенденцій визначаються іншими («змістовними») особливостями особистості - її інтелектуальними і характерологічними особливостями, комплексом її відносин і мотивів. [2].

Не менше значення для лідерства в дошкільному дитинстві, з нашої точки зору, має емоційність, також залежна від типу темпераменту. Як основні характеристики емоційності виділяють вразливість, імпульсивність і емоційну лабільність. Вразливість виражає афективну сприйнятливості суб'єкта, чуйність його до емоційних впливів. Діти-лідери відрізняються високим сту-

пенем емоційної лабільності (емоційні переживання неглибокі, коротко-тимчасові, яскраво зовні виражені), різноманітністю та багатством міміки і рухів.

Розглянемо сутність особистісних рис, що складають лідерських потенціал, і їх значимість для лідера-дошкільника.

Сферу соціального розвитку лідерського потенціалу особистості дошкільника представляють наступні особистісні риси: комунікативні вміння, адаптивна поведінка, ініціатива і старанність, самостійність і самооцінка.

Спілкування дітей дошкільного віку трактується як комунікативна діяльність, природа якої аналогічна спілкуванню дорослих [9]. У спілкуванні з однолітками дитина вчиться виражати себе, керувати іншими, вступати в різноманітні стосунки. Щоб ефективно спілкуватися, дитина повинна володіти цілим рядом умінь. Значимість формування комунікативних умінь, починаючи з дошкільного дитинства, вивчалася в контексті дослідження процесу становлення спілкування в ігровій, навчальній, трудовій діяльності, динаміки комунікативної діяльності дітей, готовності дитини до школи, природи взаємовідносин дошкільників з однолітками.

Наступна риса, яка характеризує соціальний розвиток особистості, - адаптивна поведінка. У поведінці проявляється особистість людини, особливості її характеру, темпераменту, її потреби, погляди, смаки, мотиви. Важливу роль в регулюванні поведінки грають емоції і почуття. Кожна людина відрізняється своєрідністю реакцій на дії навколишньої дійсності [5].

Основними стратегіями поведінки дітей в проблемних ситуаціях виступають: уникнення, пристосування, співробітництво, компроміс, загрози, суперництво, звернення за допомогою. Для лідера-дошкільника найбільш прийнятними стратегіями поведінки є компроміс, пристосування, співробітництво. Найменш - суперництво, уникнення, загроза, звернення за допомогою (ці стратегії вказують на власну безпорадність).

Показниками соціальної активності лідера виступають ініціатива і старанність, ініціатива - самодіяльна участь людини в різних сферах соціального життя, коли вона самостійно бере на себе вирішення будь-якого завдання і виступає як її активний провідник у життя [5].

Наступна характеристика особистості лідера, співвідноситься з її поведінкою, - самостійність. Самостійність передбачає відповідальне ставлення людини до своєї поведінки, здатність діяти свідомо й ініціативно не тільки в знайомій обстановці, але і в нових умовах, в тому числі в ситуаціях, що вимагають прийняття нестандартних рішень [5].

Самостійність, як і багато інших особливостей поведінки людини, залежить від рівня самооцінки. Самооцінка - елемент самосвідомості, характеризується емоційно насиченими оцінками самого себе як особистості, власних здібностей, моральних якостей і вчинків: важливий регулятор поведінки. Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності дитини і рівень домагань. Дитині з адекватною високою самооцінкою притаманний високий рівень домагань, який характеризується наполегливим прагненням в різних видах діяльності робити і переробляти продукти своєї діяльності до відповідності найвищим особистим стандартам [3; 6; 9; 16].

Висновки. Аналіз досліджень, присвячених дитячому лідерству, показує, що в основу цього явища вчені ставлять найрізноманітніші особистісні характеристики: високий рівень прояву ініціативи і старанності, високий рівень розумового розвитку, організаторська активність в різних сферах групової життєдіяльності, успішність протікання спільної ігрової або конструктивної діяльності, здатність задовольняти комунікативну потребу ровесників, високий рівень розвитку моральних якостей особистості.

В подальших дослідженнях слід приділити увагу вивченню механізмів прояву активності дитини і процесу розвитку лідерського потенціалу дітей, що має виключно важливе значення для пошуку ефективних шляхів і засобів, що сприяють становленню активності особистості, її самореалізації в теперішньому і майбутньому оточенні.

Література та джерела

1. Аркин Е.А. Об изучении детского коллектива/Е.А.Аркин. - М., 1927. - 270с.
2. Бендас Т.В. Психология лидерства: Учебное пособие/ Т.В.Бендас - СПб: Питер, 2009. - 448 с.

3. Галигузова Л.Н. Проблема социальной изоляции детей/Л.Н.Галигузова//Вопросы психологии. - 1996. - № 3 - С.101-115
4. Залужный А.С. Детский коллектив и методы его изучения / А.С.Залужный. - М., 1931.
5. Коломинский Я.Л. Социально-психологический анализ конфликтов между детьми в игровой деятельности/ Я.Л.Коломинский, Б.П.Жизневский // Вопросы психологии. - 1990. - № 2. - С.35-42
6. Коломинский Я.Л. Психология детского коллектива: система личных взаимоотношений / Я.Л.Коломинский, - М., 1984. - 239с.
7. Колтунова И.Р. Феномен лидерства в системе образования: теоретико-методологический анализ / И.Р.Колтунова // Образование в период детства: XXI век. - Екатеринбург, 2000. - 234с.
8. Кульчицкая Е.И. Формирование взаимоотношений детей / Е.И.Кульчицкая. // Дошкольное воспитание. - 1964. - №3. - С.34-41
9. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения/М.И.Лисина. - М.: Педагогика, 1986. - 144 с.
- Ю.Мухина В.С. Проблема формирования ценностных ориентации и социальной активности личности/В.С.Мухина. - М., 1981. -246с.
- 11.Репина Т.А Социально-психологическая характеристика группы детского сада/Т.А.Репина. - М., 1988 - 232с.
- 12.Сенько Т.В. Зависимость положения дошкольников в группе сверстников от форм их личностного поведения / Т.В.Сенько // Вопросы психологии - 1991. - №5. - 023-28
- 13.Сенько Т.В. Базисная структура межличностного взаимодействия в старшем дошкольном возрасте: автореферат дис.... д-ра психол. наук: 19.00.07 // Т.В.Сенько; Российский гос педагогический институт им. А.И.Герцена. - СПб, 1992. - 390с.
- 14.Смирнова Е.О. Отношение популярных и непопулярных дошкольников к сверстникам/ Е.О.Смирнова, Е.В.Калягина // Вопросы психологии. - 1998. - №3. -050-61
- 15.Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников/Л.И.Уманский. - М., 1964. -230 с.
16. Шапагинова Я.В. Психология лидерства / Я.В.Шапагинова - СПб.: Речь, 2007. - 494 с.

The urgency of a given problem has been determined in the article, scientific approaches to understanding the essence of the concept of leadership have been analysed; informal leadership at the level of small social group- the group of over-fives is examined; basic characteristics of child's leadership have been distinguished, the specific of leadership in preschool childhood is defined, and also the essence of personal traits (communicative abilities, initiative and diligence, independence and self-evaluation), that form leader potential, and their sense for a preschool child leader have been considered.

Key words: leader, leadership, preschool child, leading personality, leader potential, initiative, independence, self-evaluation.

УДК378: 371

ПОТЕНЦІАЛ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Калаур Світлана Миколаївна
М.Тернопіль

У статті охарактеризовано сутність акмеології як науки та досліджено зміст акмеологічного підходу, а також висвітлено практичні механізми його впровадження. Проаналізовано основні проблеми, які можна розв'язати на основі впровадження акмеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. Автором зосереджено увагу на висвітленні змісту акме-мотивації студентів під час навчання. Наголошено на необхідності розробки акмеологічного супроводу навчально-виховного процесу підготовки майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: акмеологія, акмеологічний підхід, майбутні соціальні працівники, механізми впровадження.

Становлення соціальної роботи в Україні вимагає розробки інноваційної системи навчання фахівців у вищих навчальних закладах. З метою підготовки професійно компетентних майбутніх соціальних працівників необхідно, насамперед, відмовитися від механічної передачі знань на основі репродуктивного підходу. Навчальний процес повинен бути спрямований на розвиток та самореалізацію особистості студента та самовдосконалення його у якості компетентного фахівця. Встановлено, що у сучасній практиці організації навчально-виховного процесу у ВНЗ спостерігається сильний дисбаланс у співвідношенні проблем інтелектуального і особистісного розвитку при безперечній перевазі першого. Зазначимо ще один негативний факт - проблема розвитку особистості студентів штучно підміняється механічною передачею теоретичних знань.

Формування у студентів уміння активно розвиватися під час навчання включає розвиток: інтелекту; емоційної сфери; стійкості до стресів; впевненості у собі й самосприйняття себе у якості майбутнього фахівця; позитивного ставлення до світу й прийняття інших; самостійності, автономності; мотивації самовдосконалення. Виходячи із вище наведених аргументів, вважаємо, що

формування у майбутніх фахівців уміння досягати максимальної самореалізації необхідно ще щ час навчання у ВНЗ за умови використання акмеологічного підходу у процесі фахової підготовки. Встановлено, що на основі цього підходу забезпечується аналіз навчально-виховного процесу за усіма його напрямками, що дозволяє вводити необхідні корективи з метою досягнення кінцевого результату - підвищення якості підготовки фахівців, які працюватимуть у соціальній сфері.

На основі аналізу напрацювань В. Гладкової [2] встановлено, що без розробки фундаментальних теоретичних концепцій освіти, які базуються на використанні досягнень акмеології складно досягнути конкретних емпіричних результатів щодо формування високого рівня професіоналізму фахівця. Вважаємо, що й навчально-виховний процес підготовки майбутніх соціальних працівників потребує внесення акмеологічних інновацій.

Слід констатувати, що науковці (А. Деркач, В. Гладкова, В. Зазикін, О. Кривонос, Н. Кузьміна, С. Пожарський, С. Пальчевський та ін.) нині активно проводять науково-дослідні роботи, які спрямовані на: дослідження теоретичних проблем і розробку інтегративних методів формування «акмео-соціуму» як національної стратегії; дослідження теоретичних проблем і розробку методів формування акмеологічної концепції розвитку професіоналізму; дослідження і розробку структури та складу акмеологічного інструментарію в системі прикладної акмеології. Однак практичні аспекти використання акмеологічного підходу у підготовці майбутніх соціальних працівників є недостатньо вивченими. Отже, саме ці факти слугували для нас поштовхом для дослідження акмеологічних перспектив, що повинні бути покладені в основу процесу формування професійної компетентності у майбутніх соціальних працівників.

Виходячи із вище наведених аргументів, метою нашої статті є пошук засобів вдосконалення професіоналізму майбутніх соціальних працівників у контексті їхнього особистісного розвитку